

ומשנין: לא! ומה ששנינו מברכין לאלמנה יום אחד, היינו דוקא באלמנה שנישאת לאלמון.

ותמהה על כך הגמרא:

אבל אלמנה שנישאת לבחור – לדברך –

מאי, כמה ימים מברכין? שבעה ימים!?

והרי אי הכי, אם כן, ליתני בברייתא כך:

ב-ז מיתבי על מה שנתבאר לעיל שהאלמנה כשהיא נישאת לבחור טעונה היא ברכה כל שבעה ימים: (1)

מהא דתניא: מברכין ברכת חתנים לבתולה במשך שבעה ימים, ולא אלמנה מברכין יום אחד בלבד.

מאי לאו, האם אין משמעות הדבר, כי אפילו אלמנה שנישאת לבחור אין מברכין לה אלא יום אחד!?

לפי הלשון השני: לעולם השמחה אינה יתירה מן הברכה, ורק בבחור שנשא אלמנה ימי השמחה הם שלשת ימים, אבל אלמון שנשא אלמנה אין ימי השמחה אלא יום אחד; ראה בכל זה בראשונים כאן, ברמב"ם ובשולחן ערוך. וב"הערות למסכת כתובות" משיעוריו של הגרי"ש אלישיב שליט"א, הביא מפרקי דרבי אליעזר שכתב: דחתן דומה למלך מה מלך אינו יוצא לבדו לשוק וכו' מה מלך אינו עושה מלאכה אף החתן אינו עושה מלאכה, והעיר הגרי"ש שליט"א, דדינים אלו שזכרו בפרקי דר"א הם מדיני השמחה [ומה שאינו הולך יחיד אינו מפני המזיקין, אלא מדינא ומשום שמחה], ומספר ימיהם כימי השמחה, ראה שם.

ואולם לפי מה שכתב הר"ן לפי השיטה הראשונה בטעם הדבר שימי השמחה רבים הם מן ימי הברכה באלמון שנשא אלמנה, שהוא משום שהברכה היא על שמחת החתן, ואילו השמחה היא לתקנת הכלה, נמצא שאין זה שייך אלא על עשיית מלאכה [ולא משום שהוא דומה למלך, אלא כדי לשמח את אשתו], אבל מה שאינו הולך יחיד משום שהוא דומה למלך, אין טעם לחלק בינו לבין הברכה.

1. שהרי בהכרח מה שאמרו "אחת בתולה ואחת

אלמנה השמחה יתירה מן הברכה, ואילו בבחור שנשא אלמנה השמחה פחותה מן הברכה!?

ביאר הר"ן: הכל לפי ענינו, משום דברכה באה על שמחת לבו של חתן, ולכן בחור שלא נשא עדיין שיש לו שמחה יתירה מברכין לעולם שבעה ימים אפילו כשנשא אלמנה, אבל שמחה דהיינו ביטול מלאכה שהוא משום תקנת האשה, כיון שאלמנה היא, אינה צריכה פיתוי כל כך ובשלשת ימי שמחה די לה, אבל אלמון שנשא אלמנה, כיון שכבר נשא ואף עכשיו אינו נושא בתולה אלא אלמנה אינו שמח כל כך, ולכן ביום אחד של ברכה די לו, ומכל מקום לשמחה צריך שלשה ימים, היות וימי השמחה נתקנו לתקנת האשה, וכמו שאמרו "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, וכיון שכן, אם לאלמנה הנישאת לבחור [שכבר היא שמחה בעצם הנשאה לבחור] אמרו שיש לה שלשת ימי שמחה, כל שכן כשנישאת לאמון שהיא צריכה שלשת ימי שמחה.

האופן השני: שתי הלשונות נחלקן:

לפי הלשון הראשון: רק אלמון שנשא אלמנה שאינו טעון ברכה אלא יום אחד, הוא בלבד די לו בשמחה שלשת ימים, אבל בחור שנשא אלמנה שברכתה הוא שבעה ימים אף השמחה היא שבעה ימים.

מברכין לבתולה שבעה —

ולאלמנה שנשאת לבהור שבעה —

ולאלמנה הנישאת לאלמן — יום אחד ! ?

ומשינין: אין הברייטא עושה חילוקים בין אלמנה לאלמנה, אלא מילתא פסיקתא [דבר ברור ומוחלט] קתני בברייטא:

דליכא בתולה דבצרה משבעה [אין בתולה שטעונה ברכה פחות משבעה ימים], שהרי אף אם היא נישאת לאלמן טעונה היא ברכה שבעה ימים.

ולכא אלמנה דבצרה מיום אחד [אין אלמנה שהיא טעונה ברכה פחות מיום אחד], שהרי אפילו כשנישאת לאלמן אין ברכתה פחות מיום אחד. (2)

גופא: אמר רב נחמן, אמר לי הונא בר נתן:

תנא בברייטא:

מנין לברכת חתנים שצריך לאומרה בנוכחות עשרה אנשים, לפחות?

שנאמר במגילת רות [ד ב], בתיאור הנישואין של בועז ורות:

"ויקה [בועז] עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר: שבו פה". ואין צורך לנישואין עצמן אלא בשני עדים, ובהכרח שעשרת האנשים שלקה בועז הוא לצורך ברכת החתנים.

ורבי אבהו אמר מקור אחר לדין ברכת חתנים שהיא בעשרה אנשים — מהכא:

דכתיב בספר תהילים [סח כז]:

"במקהלות ברכו אלהים, ה' — ממקור ישראל".

מלמד הכתוב ש"ברכת מקור", הברכה לה' אלהים על ענין הנישואין, שתכליתם פריה ורביה של עם ישראל [ממקור האשה] — צריכה "קהל" [במקהלות].

ואין קהל פחות מעשרה אנשים. (3)

והוינן בה:

והקשו התוספות: הרי נאמר "במקהלות" דמשמע שתי קהלות ונאמר שצריך עשרים לברכת חתנים ! ?

ותירצו שאין סברא לחלק בין עשרה לעשרים לשום ענין, ואף שאמר הכתוב "מקהלות" היינו "מקהלות דעלמא" שבכל אחת מהן יברכו ברכת חתנים.

ואולם הביאו בשם הירושלמי דיליף לה מדכתיב "במקהלת" חסר בלי וי"ו, ומשמע קהל יחיד.

ובספר הפלאה כתב שאי אפשר לפרש דלכך כתב "קהלות" דמשמע שתי קהלות, דהאחד לקהל ראשון, והשני לקהל חדש שמברכים

אלמנה טעונה ברכה" היינו שבעה ימים, כיון שכן משמע לשון "טעונה ברכה", וכפי שנתבאר בהערה לעיל.

2. ראה מה שתמה הרש"ש לפי דברי הר"ן שנזכרו בהערה לעיל.

3. כתב רש"י: על ברכת מקור צריך קהל, דהיינו עשרה כמו "הקהל את העדה", ולמדנו שאין "הקהל" בפחות מעדה, ועדה היא עשרה אנשים, כדילפינן מעדת מרגלים שנאמר בהם "עד מתי לעדה הרעה הזאת", יצאו יהושע וכלב מ"ב המרגלים ונשאר עשרה.

ורב נחמן, הלומד לברכת חתנים שהיא בעשרה אנשים מבוועז, בהאי קרא דרבי אבהו — מאי דריש ביה?

מיבעי ליה לרב נחמן למקרא הזה לכדתניא: היה רבי מאיר אומר: מניין שאפילו עוברין שבמעו אמון אמרו שירה על הים בשעת קריעת ים סוף?

שנאמר באותו הפרק בתהילים:

"ראו הליכותיך אלהים הליכות אלי מלכי בקודש.

קדמו שרים אחר נוגנים, בתוך עלמות תופפות.

[כלומר: לאלו נאה לך להושיע, שכאשר ראו הליכותיך בקדושתך בים, קדמו שרים לשורר לפניך שירת הים. ואחריהם באו ה"נוגנים", אלו המלאכים, "בתוך עלמות תופפות", בתוך מרים ונערותיה אשר לקחה התוף בידה, רש"י].

במקהלות ברכו אלהים ה' — ממקור ישראל.

כלומר: אף העוברים שב"מקור" ישראל,

במעו אמותיהן, ברכו את האלהים על הים. (4)

וחזורת הגמרא ומפרשת: ואידך, רבי אבהו, הלומד לברכת חתנים בעשרה מפסוק "במקהלות", מנין לו לדרוש כן? והרי מבואר בבבלייתא שהפסוק מדבר על שירת הים, וכן מוכח מהמשך הכתובים?

אמר לך רבי אבהו: אם כן — שאין הפסוק בא ללמד אלא על שירת הים — לימא קרא "מבטן ישראל", שמשמע עוברים שבמעו אמון —

מאי "ממקור"?

ללמדך עוד: שיש לברך במקהלות על עסקי מקור.

ועוד מפרשת הגמרת:

ורבי אבהו, בהאי קרא דרב נחמן, עשרת האנשים שלקח בוועז בעת שנשא את רות — מאי דריש ביה?

ההוא קרא, מיבעי ליה למידרש ממנו, שפירסם אז בוועז ברבים כי רק עמוני אסרה תורה לבוא בקהל ה', ולא עמונית, שהיא מותרת לבוא בקהל ישראל, וכן מואבי הוא

אלא משום ד"קהל" היינו גדולים ובני חורין כמו שהביא מהרמב"ם, ואילו לפנים חדשות די אפילו באשה וקטן כל שמרכים הסעודה בשבילם, [וראה בהערה לקמן מה שנכתב בזה בשם הקהלות יעקב].

4. המהרש"א הביא כאן מגמרא בסוטה שראו העוברים מתוך הכרס באספקלריא המאירה.

בשבילו ברכת חתנים וכמו שאמרו לקמן דבפנים חדשות מברכים כל שבעה, דזה אינו, כי אין צריך קהל שהם עשרה לפנים חדשות, כי די באחד.

והחת"ם סופר כתב על זה, דאי משום הא לא איריא, ומשום דבשבעת ימי המשתה לא נצרף אלא בעשר סעודות שבהם פנים חדשות, ראה שם, ואם כן י"ל דצריך עשר פנים חדשות לעשר סעודות.

אי סלקא דעתך, שכדי למידרש בפניהם את היתר המואביה כנסם בועז, תיקשי: וכי לא סניא, האם לא מספיק שידרוש זאת לפני כמה חכמים, דלאו "עשרה" אנשים הם?! ומפרשת הגמרא את דעתו של רב נחמן הסובר שאסף אותם בועז כדי לדרוש בפניהם:

איין, אכן כדי לדרוש יש צורך בעשרה אנשים. זאת, כדי לפרסומי מילתא [לפרסם את דבר ההיתר].

וכעין שמצאנו דאמר ליה שמואל לרב הנא בגדתאה [מן העיר בגדת שבבבל]:

פוק, ואייתי לי בי עשרה [צא והבא לי עשרה איש], ואימא לך באנפיהו [ואומר לך הלכה בפניהם] כדי שיהיה פרסום להלכה זו:

שאסרה תורה מלבוא בקהל ה' ולא מואבית.⁽⁵⁾

לא אסף בועז עשרה זקנים בשביל ברכת חתנים, אלא כדי לומר בפניהם את ההלכה שרות המואביה מותרת לבוא בקהל ה', ומותרת היא לו.

דאי סלקא דעתך שאסף אותם בועז לברכה —

וכי לא סניא, האם לא מספיק לצורך הברכה בעשרה אנשים דלאו "זקנים" [האם צריכים "זקני העיר", שהם החכמים, לשם כך]? והרי לענין ברכה היה יכול לקחת עשרה אנשים מפשוטי העם, ולמה אמר הכתוב: ויקח עשרה אנשים מזקני העיר?!

ואידך — רבי אבהו, הסובר שכנסם בועז לצורך ברכת חתנים — אמר לך, אדרבה:

שאמר הגואל לבועז "לא אוכל לגאול לי פן אשחית את נחלתי" והיינו שחשש על פסול זרעו ומשום שטעה ב"עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית" וכמו שכתב רש"י ברות, ותמהו כולם, שאם כן היה לו לומר שאינו גואל מפני האיסור, ולמה חשש רק לפסול זרעו?!

וביאר הגרי"ז שהגואל היה סבור שאין זו הלכה למשה מסיני אלא דרשה, ולכן חשש שמא יבוא בית דין אחר וידרוש באופן אחר את הפסוק [וכמו שעשה דואג] ונמצא זרעו מקולקל, וזה הוא שאמר הגואל "לא אוכל לגאל לי פן אשחית את נחלתי", אלא שלא ידע הגואל שהלכה למשה מסיני היא, והלכה לעולם לא תשתנה.

ולפי דברי החת"ם סופר יש לומר, שהגואל ידע שיש כאן גם הלכה למשה מסיני, אלא שאת ההלכה למשה מסיני לא היה יכול לקבל היות

5. בגמרא יבמות [עז ועח] מבואר שבימי דוד רצו לפסולו לקהל משום שהוא בא מרות המואביה, ואף שמתחילה רצו להתירו משום הדרשה "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית", סתר דואג האדומי את הדרשה הזאת, עד שבא עמשא והביא כן מהלכה למשה מסיני; ובפשוטו היה נראה דגם בועז לא נתכוין לדרשה אלא דינא קאמר "עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית" ומקורו מהלכה למשה מסיני.

אבל החת"ם סופר כתב כאן ליישב מה שהקשו האיך האמינו לבועז והרי "כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו" [וכמו שהקשו בגמרא יבמות שם על עמשא]; ותיריך, דהני מילי כשאומר הלכה למשה מסיני, אבל בועז מדרשה קאמר לה, ובזה שומעין לו. ובחידושי מרן רי"ז הלוי על רות, ביאר מה

המזכּה מתנה על ידי אחר לעובר שבמעו
אמו — קנה העובר. היות וסבור שמואל
שהעובר הוא בר זכיה.

ומוסיפה הגמרא, כי למרות שפירסם שמואל
שכך היא ההלכה, אין לנהוג כך הלכה
למעשה, כי אין הלכה כמותו. אלא —

והלכתא: המזכּה לעובר — לא קנה העובר.

תנו רבנן:

מברכין את "ברכת חתנים" — בבית
חתנים, כשנכנסה הכלה לחופת נישואין.

רבי יהודה אומר: אף בבית האירוסין,
בשעה שמקדשה מברכין אותה, את כל
ברכת החתנים.

אמר אביי: וביהודה שנו זאת! שרק לענין
ההנהגה ביהודה נשנו דברי רבי יהודה.

ומפני שביהודה היה החתן מתייחד עמה
בתקופת האירוסין, בהיותה בבית אביה, כדי
שיהא לבו "גס" בה [רגיל בה, וכדלקמן יב
א], ולפיכך מברכין תחילה ברכת חתנים, כי
שנינו במסכת כלה ש"כלה בלא ברכה —
אסורה לבעלה, כנדה"⁽⁶⁾.

תניא אידך:

במקום חופה להיתר ביאה זו, אע"פ שלא
לשם קדושין היתה.

עוד ביאר המאירי את ענין היחוד ביהודה:
והיו נוהגין בה מפני גזרות ושומדים שהיו שם,
על הדרך שאמרו, שכל בתולה הנשאת תיבעל
להגמון תחילה, והיו מכוונים להכניס אהבה
ביניהם עד שאם חס ושלום יארע בה שום אונס,
שתהא אהבת הארוס חקוקה לה בלב, ושלא
תתפתה לשום אדם אלא אם כן על ידי אונס
גמור, ועל הדרך שאמרו בסנהדרין כב ב "אין
האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי".

ובשיטה מקובצת בשם תלמידי הרבינו יונה
כתב, מפרש בירושלמי שבשעה שבאו בני יעקב
לקבורת אביהם, בא עשו לערער על מקום
הקבורה, וקם יהודה והרגו, ואחר כך כשגברה
ידו של עשו, גזרו על יהודה שכל בתולה
שתינשא מהם תיבעל לסרדיוט תחילה, ומפני זה
היה מנהגם שהיה מתיחד החתן עם ארוסתו
בשעת האירוסין.

ויש מפרשים שלא היה בועל אותה, דכלה
בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, אלא מתוך
שהיה מחבק ומנשק אותה, היתה חיבה יתירה

ובועז בשעת מעשה אמרה לו, ולא נשאר כי אם
הדרשה, ולכן חשש לפסול זרעו, אבל בועז
עצמו שידע מהלכה למשה מסיני לא חשש
לפסול זרעו; וזה הוא שאמר הגואל לבעוז: לא
אוכל לגאל וגו' גאל לך אתה וגו', כלומר: אני
שאיני מאמינך בהלכה למשה מסיני יש לי לחוש
לזרעי, אבל אתה — שלדעתך הלכה למשה
מסיני היא — גאל לך!

והמהרש"א כאן הביא מדבריו ביבמות שם,
שטעמו של הגואל היה משום שהוא הבין שבועז
אומר כן רק משום מצות יבום, ראה שם.

6. לכאורה משמע מן הסוגיא, שאף כלה שלא
נישאת, אם אך בירכו ברכת חתנים אין היא
בכלל האיסור של "כלה בלא ברכה אסורה
לבעלה כנדה", ומשמע שהיא מותרת לגמרי, לפי
מה דמשמע ברש"י בהמשך הסוגיא שאין
הארוסות אסורות אלא משום דין זה, וחידוש
הוא.

ואולם המאירי כתב: וביהודה היו נוהגין
ליחד החתן והכלה בשעת אירוסין, ולבוא עליה
מיד בלא כתובה ובלא חופה, אלא שהיחוד

מברכין ברכת התנים — בבית התנים כשנושאה.

וברכת אירוסין — בבית האירוסין כשמקדש את האשה.

ומפרשת הגמרא: ברכת האירוסין — מאי מברך?

רבין בר רב אדא, ורבה בר רב אדא, תרויהו משמיה דרב יהודה אמרי, כך הוא מברך:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם:

אשר קדשנו במצוותיו, וצונו על העריות [שאסר לנו לבוא עליהן] —

ואסר לנו⁽⁷⁾ את הארוסות מדרבנן —

והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה וקדושין [חופה שלאחר קדושין].

ואינו חותם את הברכה ב"ברוך".

רב אחא בריה דרבא מסיים בה, היה חותם בה, ואמר זאת משמיה דרב יהודה שיש לחתום כך: ברוך אתה ה' מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושין.⁽⁸⁾

ומפרשת הגמרא את טעם המחלוקת אם יש לחתום את הברכה ב"ברוך":

מאן דלא חתיב, הסובר שאין לחתום את ברכת האירוסין —

מידי דהוה אברכת פירות ואברכת מצוות!

שהיא דומה לברכת פירות, כגון ברכת בורא פרי העץ, הפותחת ב"ברוך" ואינה חותמת ב"ברוך" —

וכגון ברכה על מצות שחיטה ועל מצות מילה, שאינה חותמת ב"ברוך".

ביניהם, וכשהיה בא הסרדיוט לבעול אותה לא היתה נבעלת אלא באונס.

עוד נוכל לפרש, שבשעת אירוסין היה בועל אותה, והיו אומרים ברכת חתנים, אלא שלא היו עושים חופה מיד מפני הרואין כדי שלא יתפרסם הדבר, מפי הרב מורי נ"ר.

7. ביאר רש"י: מפני שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה — מדרבנן — כנדה; ואדרבנן נמי מברכין "וצונו" וכן "ואסר לנו", כמו שמצינו שמברכים על מצות הדלקת נר חנוכה שטינה אלא מדרבנן.

ובמסכת שבת כג א מבואר: מאי מברך [על נר חנוכה], מברך אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של חנוכה. והוינן בה: והיכן "ציונו"? רב אויא אמר מ"לא תסור". רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגדך וקניך ויאמרו לך".

8. כתב הרא"ש: יש מקשים על נוסח ברכה זו, למה אין מברכין אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש את האשה? [וראה מה שכתב הרשב"א בישוב קושיא זו]. ועוד, היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסר לנו הקב"ה, והלא אין אנו מברכין שאסר לנו אבר מן החי והתיר לנו את השחוט? ועוד, מה ענין להזכיר עריות בכאן? ועוד, מה לנו להזכיר חופה בכאן, כיון שמברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין ובלא חופה!?

וביאר שם הרא"ש, שברכה זו אינה ברכת המצוות, ואין מברכין כאן ברכת המצוות כי עיקר המצוה היא הפריה ורבייה, ויכולה היא להתקיים בלא קדושין, וכמו שהאריך שם [וראה גם בהגהות אשר"י]; אלא "ברכה זו נתקנה לתת שכח להקב"ה אשר קדשנו במצוותיו, והבדילנו

תנו רבנן:

מברכין ברכת התנים — לבחור או בתולה — בעשרה אנשים כל שבעה ימים.

אמר רב יהודה: והוא מה שאמרנו לברך כל שבעה את ברכת החתנים, אינו אלא כשבאו אל המשתה של החתן פנים חדשות.⁽¹⁰⁾

הקדמה לסדר ברכות נשואין:

הברכות נחלקות לשלשה סוגים:

א. ברכות הפותחות בברוך ומסיימות בברוך.

הן הברכות שיש בנוסח שלהן כמה בקשות או כמה הודאות.

ב. ברכות המתחילות בברוך אך אינן מסיימות בו.

הן הברכות הקצרות, שאין בענינן אלא הודאה אחת בלבד, כמו "בורא ברי העץ".

ובאלו הברכות הטעם הוא, משום שכל נוסח הברכה הודאה אחת היא, ואין הפסק בקשה וכיוצא בזה בתוך הברכה. ולכן אין להוסיף בה חתימה, לפי שהחתימה היא מעין תחילת הברכה, והיא נועדה לחזור ולהזכיר את תחילת הברכה כאשר נוסח הברכה הוא ארוך וכולל כמה דברים.

ולכן אף ברכת האירוסין, שכולה הודאה אחת, ואין בה הפסק, אף היא אינה חותמת ב"ברוך".

ומאן דחתים [הסובר לחתום], טעמו הוא —

מידי דהוה אקידושא [הקידוש בליל שבת].

כי היות ואף ברכה זו בלשון קדושה היא נאמרת הרי היא כקידוש היום.

וכשם שבקידוש היום חותמים בברוך, ושם הטעם הוא מפני שיש בה הפסק בתוך ההודאה, שמוסיפים ואומרים "כי הוא יום תחילה למקראי קודש", תיקנו חכמים שכל ברכה שענינה קדושה טעונה חתימת "ברוך" בסופה.⁽⁹⁾

10. כתב השולחן ערוך [אהע"ז סב ז] "אם היו האוכלים אחרים ולא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילם אחר ברכת המזון שבע ברכות, כדרך שמברכין בשעת נישואין. ויש אומרים, שאפילו היו בשעת החופה ושמעו הברכות, אם לא אכלו שם עד עתה, מקרי "פנים חדשות", ומברכים בשבילם שבע ברכות אחר ברכת המזון, וכן פשט המנהג".

ובקהלות יעקב [הנדמ"ח סימן ו] נסתפק בגדר פנים חדשות, כי יש לפרשו בשני אופנים: האחד: זה הוא חיוב על כל המסובין מחמת שיש פנים חדשות בסעודה.

מן העמים, וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות. והזכירו בו איסור ארוסות והיתר נשואות בחופה וקדושין, שלא יטעה אדם לומר שהברכה של קדושין נתקנה להתירה לו, לכך הזכירו חופה, לומר: דוקא ברכת חופה היא המתרת הכלה. ולהכי נמי הקדימו חופה לקדושין, לומר: והתיר לנו את הנשואות על ידי חופה שלאחר קדושין".

9. כן פירש רש"י, ואולם התוספות כתבו על זה שאינו נראה.

והם פירשו: מפני שברכה ארוכה היא כמו קידוש היום, לכן חותמין בה בברוך.

ואילו שאר הברכות שבסדרה, אינן פותחות ב"ברוך אתה ה'", כיון שהזכרת "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם" בברכה הראשונה מתייחסת גם אליהן, עקב סמיכותן אליה, והן נאמרות בלשון נוכח [אתה גבור, נודה לך, שמח תשמח] כיון שאין בהן עצמן הזכרת מלכות.⁽¹¹⁾

אך הן מסיימות ב"ברוך אתה ה'".

"שבע הברכות" של ברכת נשואין הן שש ברכות, ובצירוף הברכה על היין, הן שבע.

שתי הברכות הראשונות מתוך ששת הברכות [שהכל ברא לכבודו" ו"יוצר האדם"] אינן נחשבות כחלק מסדרת הברכות, אלא הן ברכות שהוסמכו לאמרם יחד עם ברכות הנישואין, וכפי שיבואר להלן.

וכיון שהן ברכות קצרות, שבכל אחת מהן

ג. ברכות המסיימות בברוך אך אינן פותחות בו, והן "ברכה הסמוכה לחברתה".

דין זה של "ברכה הסמוכה לחברתה", אמור בכל מקום שתיקנו חכמים **סדרה של ברכות, לאמרם לפי הסדר**, בזה אחר זה.

כגון סדרת הברכות בתפילת שמונה עשרה, בברכת המזון, בברכות שלאחר ההפטרה, ובברכת נשואין.

הברכה הראשונה של הסדרה פותחת תמיד ב"ברוך אתה ה', אלהינו, מלך העולם", ונוסחה, אחר הזכרת מלכות ה' הוא בלשון **נסתר ולא בלשון נוכח**, היות ובמקום שמזכירים את מלכותו של הקב"ה יש לדבר רק בלשון נסתר, כדי להורות שאין לנו מושג בהכרת מלכותו, והיא חותמת ב"ברוך אתה ה'".

החיוב הוא ה"פנים חדשות" שלא שמע את הברכות אם כן לא שייך זאת בקטן, שאינו בר מצוות.

והחת"ם סופר כאן פשיטא ליה שאף קטן נעשה "פנים חדשות", כמבואר באות ג.

ורש"י כתב: "פנים חדשות שלא היו שם אתמול", וביאר המאירי את כוונתו "אע"פ שכבר אכל שם באחד מן השבעה, הואיל והפסיק יום אחד בנתיים שלא אכל", וראה בחידושי חת"ם סופר מה שכתב בהבנת דברי רש"י.

כתבו התוספות, ש"פנים חדשות" אין נקראים אלא בני אדם שמרכיבים את השמחה בשבילם יותר, ובחת"ם סופר מבואר שאפילו אשה ואפילו קטן אם מרכיבים את השמחה בשבילו.

11. הרמב"ן בביאורו על התורה שמות טו כו. ועיין ברש"י בפסחים קד א, שהברכה הראשונה

השני: יסודו הוא חיוב על ה"פנים חדשות", לפי שאצלו זה הוא הסעודה הראשונה, ומחמת ה"פנים חדשות" חייבו חז"ל ברכה בסעודה זו.

וכתב לבאר, שחקירה זו תלויה בשתי השיטות אם "פנים חדשות" פירושו מי שלא שמע את הברכות. כי לפי שיטה זו מסתבר שיסוד החיוב הוא על הפנים חדשות, ומחמתו חייבו חז"ל לברך ברכת חתנים בסעודה זו; ואילו לפי השיטה הסוברת ש"פנים חדשות" פירושו מי שעדיין לא אכל בסעודת חתן אע"פ שכבר שמע הברכות בשעת הנישואין, מסתבר שגדר דין "פנים חדשות" הוא, שמחמתם נתוסף שמחה לחתן ולכללה ולמסובין, והוא חיוב על כל המסובין כדין סעודה ראשונה.

וכתב שם עוד נפקא מינה בחקירה זו, האם קטן שמחמתו מרכיבים השמחה נידון גם הוא כפנים חדשות לחייב בשבע ברכות. כי אם יסוד

נאמרה הודאה אחת בלבד, אין הן מסתיימות בברוך אתה ה'.

כך, שרק בברכה השלישית מתוך ששת הברכות [שהיא ברכת "אשר יצר את האדם בצלמו"] מתחיל סדר הברכות הנישואין.

ולכן, היא פותחת בברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, ונוסחה הוא לשון נסתר [אשר יצר], ומסתיימת בברוך אתה ה'.

ואילו הברכות שלאחריה, שהן בגדר "ברכה הסמוכה לחברתה", אינן פותחות בברוך אלא רק מסתיימות בברוך אתה ה', ונוסחן הוא לשון נוכח [שמח תשמח].

אך הברכה האחרונה, כיון שהיא נאמרת גם במקום שאין אומרים את כל הברכות האחרות, וכפי שיבואר להלן, הרי היא פותחת בברוך, ומסיימת בברוך, ונוסחה הוא לשון נסתר [אשר ברא].

מאי מברך בברכת חתנים?

אמר רב יהודה: מברך שש ברכות, בנוסף על ברכת בורא פרי הגפן.⁽¹²⁾

ושש ברכות אלו נחלקו לשתי ברכות ולארבע ברכות, שתיים הראשונות אינן על הזווג עצמו, וארבע הברכות האחרונות הן על עסקי הזווג; ואלו הן:

א. ברכה על אסיפת העם:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהכל ברא א-א [הקב"ה] **לכבודו.**

וברכה זו נתקנה על אסיפת העם, הנאספים שם לגמול חסד, לשמח חתן וכלה, זכר לחסדי המקום, שנהג כך עם אדם הראשון, שנעשה לו "שושבין" ונתעסק בו, ואסיפה זו שנאספים העם — כבוד המקום היא, ולכך תיקנו לומר "שהכל ברא לכבודו".⁽¹⁾

ב. וברכה על יצירת האדם, לפני שנבראה הנקבה:⁽²⁾

1. כתב רש"י: משעת אסיפה ראויה היא ברכה זו שיברכו אותה, אלא כיון שיש ברכה על הכוס, הזקיקוה לסדרה עליו. וכמו ברכת הבשמים וברכת האור במוצאי שבת, שמסדרים אותן על הכוס.

ועוד כתב רש"י, ששתי הברכות הראשונות אינן חותמות ב"ברוך" לפי שכל ברכה, הודאה אחת בלבד היא, ואין חותמים אלא בברכה שיש בה כמה הודאות.

2. ובהמשך הסוגיא מתבאר יותר על איזה ענין נתקנה ברכה זו.

בשם ובמלכות מתייחסת גם לברכות הבאות אחריה.

12. ברכת בורא פרי הגפן על היין, לכאורה, אינה חלק מסדרת הברכות של הנישואין, וכל הצורך בה הוא משום שתקנו חכמים שיאמרו את ברכות הנישואין על כוס יין, ולכן יש לברך ברכת בורא פרי הגפן כדין ברכת הנהנין לפני שתיית היין.

והרא"ש מביא את שיטת רבינו נסים גאון, שאם אין כוס יין או לפחות שכר, אפשר לברך רק ברכת אירוסין בלי כוס, אך אי אפשר לברך את ברכות הנישואין ללא כוס, לפי שהן **שבע ברכות.**